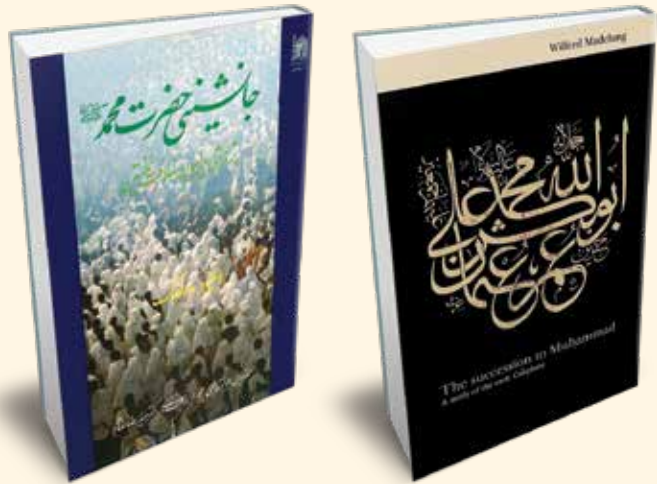

هنگامی که نسخه‌های چاپ اول تمام شد و لازم بود تجدید چاپ شود، نامه بسیار تندی در نقد کتاب به اداره مرکزی آستان قدس رضوی رسید. حجت الاسلام واعظ طبسی، تولیت وقت آستان قدس دستور توقف چاپ کتاب را داد.

جانشینی محمد
The Succession to
Muhammad

این کتاب تاریخچه خلافت را از ابوبکر تا مرگ نخستین خلیفه از مروانیان بررسی کرده است. این کتاب در سال ۱۳۷۷ به عنوان کتاب سال جمهوری اسلامی ایران برگزیده شد.

و کتاب، نسبت به دیگر آثار خاورپژوهان، منصفانه‌تر و عالمانه‌تر تدوین شده، اما نویسنده این کتاب نیز، به خاطر محدودیت‌های فرهنگی و سیاسی‌ای که داشته، از درک بسیاری از حقایق عاجز مانده است. او به خاطر عدم آگاهی کافی از تفسیر قرآن کریم، علوم حدیث و کلام اسلامی، به ویژه کلام شیعه، و عدم توان لازم برای نقد و ارزیابی روایات و روایان احادیث و گزارش‌های تاریخی، تحلیل‌ها و مطالب نادرستی در کتاب خود آورده است»^۵.

در پاسخ باید گفت که اتفاقاً پژوهشگران در ایران ممکن است با بسیاری از محدودیت‌های دست‌وپاگیر فرهنگی و سیاسی، که کل فضای علمی را مسموم کرده است، مواجه شوند. مادلونگ که در دانشگاه‌های آمریکا، انگلستان و آلمان و کانادا آزادانه به تحقیق و پژوهش مشغول بوده است چرا باید محدودیت‌های سیاسی و فرهنگی داشته باشد؟ او چندین کتاب و مقاله در زمینه شیعه اسماعیلیه، زیدیه و امامیه به زبان آلمانی و انگلیسی نوشته است. با مسائل کلامی، به ویژه مبحث امامت، به خوبی آشنا بوده است. مقالات تحقیقی و عمیق او در زمینه کلام معتزله، اشاعره و امامیه نشان می‌دهد که کلام اسلامی را خوب می‌شناسد، به تحقیق در سرچشمه‌های آن پرداخته و تاریخ آن را کاویده است. ما در کلام معمولاً به جست‌وجو و تحقیق در سرچشمه‌ها نمی‌پردازیم، بلکه متنی را مثل شرح تجرید انتخاب می‌کنیم و آن را خوب می‌آموزیم و سالیان متمادی به تدریس آن می‌پردازیم. آری، می‌توان گفت، چنانکه گفته‌اند و نوشته‌اند، که نظر مادلونگ در باب مثلاً تأثیر امامیه از معتزله درست نیست. دلایلی هم برای آن آورده‌اند. مقدمه کتاب جانشینی و نیز آثار دیگر او نشان می‌دهند که وی با آیات قرآن و روایات هم‌آشنایی خوبی دارد. به تاریخ اسلام و شیعه و وقایع تاریخی تسلط دارد. گزارش‌های تاریخی را به خوبی با هم مقایسه و تحلیل می‌کند و گاه تحلیل‌های خاورشناسان را نیز مورد انتقاد قرار می‌دهد.

ناقدان کتاب جانشینی، اعم از آنان که کتاب و مقاله نوشته‌اند و آنان که با گفتار خود ناشر را به زحمت انداخته و مانع

طبسی دفاع آقای نمایی از کتاب را شنید و بر آن صحنه گذاشت و پس از چندی اجازه تجدید چاپ آن را صادر کرد. چاپ دوم به دقت ویرایش شد و آقای نمایی برای رفع بعضی از اشکالات احتمالی و درج دیدگاه‌های غالب شیعه پانویس‌هایی بر آن زد. همین روند تا چاپ ششم سال‌ها ادامه یافت. کتاب آماده چاپ هفتم بود که در مجله پژوهشنامه کلام مقاله‌ای در نقد آن نوشته شد. آقای نمایی پاسخی بر آن نوشت، ولی چاپ نشد. باز با وجود مصوبه بنیاد برای چاپ هفتم، انتشار آن را متوقف کردند. گرچه ادعای نمایی که محتوای کتاب عاری از نقص باشد، با توجه به پانویس‌هایی که آقای نمایی بر آن زده بود، دیگر پافشاری در جلوگیری از چاپ مجدد آن وجهی نداشت. اما به جای آن، پس از مدتی کتاب امام علی (ع) جانشین رسول الله (ص) ...^۶ از سوی بنیاد پژوهش‌های اسلامی به چاپ رسید. نویسنده کتاب با جاروجنجال و حاشیه‌سازی همه تلاش خود را برای جلوگیری از تجدید چاپ کتاب جانشینی به خرج داد. این نقد بیشتر تبلیغی است تا تحقیقی.

در این گفتار مختصر، مجال برای نقد مفصل این کتاب نیست. ناقدان محترم نوشته‌اند: «مادلونگ در مواردی تحلیل‌های ارزشمندی را درباره حوادث پس از رحلت پیامبر خاتم (ص) ارائه داده

و اکثراً نسبت به کتاب از هردو سو، شمار اندکی از مدعیان تشیع و برخی از اهل سنت، صورت می‌گرفت. برای هر دو ناگوار بود. بعضی شیعیان آن را با پاره‌ای از باورهای خود ناسازگار می‌دانستند و بعضی از سنیان نیز آن را بر خلاف اعتقادات خود می‌انگاشتند و بر آن خرده می‌گرفتند. گویا هیچ کدام از این دو گروه اندک تحقیق را از تبلیغ بازمی‌شناختند.

مادلونگ نه شیعه بود و نه سنی، بلکه مسیحی بود و به هر نظری که رسیده بود، افزون بر سی سال رنج تحقیق در تاریخ اسلام، شیعه و جانشینی پیامبر را بر خود هموار ساخته بود. بگذریم از اینکه گفته شده او گرایش‌های اسلامی و شیعی داشته است. پیدا بود که خرده‌گیران افراطی شیعی بر اهل سنت می‌چربند، نفوذ بیشتری دارند و برای جلوگیری از انتشار آن بیشتر به تکاپو می‌افتند. هنگامی که نسخه‌های چاپ اول تمام شد و لازم بود تجدید چاپ شود، نامه بسیار تندی در نقد کتاب به اداره مرکزی آستان قدس رضوی رسید. بر اثر این نقد، مرحوم حجت الاسلام واعظ طبسی، تولیت وقت آستان قدس، دستور توقف چاپ کتاب را داد. آقای نمایی پا در میان گذاشت و از آقای طبسی خواست که حرف‌های وی را هم بشنود و بعد تصمیم بگیرد. در نشستی که ناقد کتاب و جمعی از صاحب‌نظران حضور داشتند، آقای